

Cuprins

Prima Unire cu Occidentul (<i>Prefață de Ioan-Aurel Pop</i>).....	7
Despre acest album (<i>Cristian Bădiliță</i>)	9
Geniul greco-catolic românesc (<i>Cristian Bădiliță</i>)	11
Episcopii/mitropoliții greco-catolici și evenimentele semnificative (<i>Laura Stanciu, Cristian Bădiliță</i>)	16
Nașterea Bisericii Greco-Catolice. Unirea ortodocșilor din Ardeal cu Roma (<i>Laura Stanciu</i>).....	24
Ioan Rațiu: Blajul	28

Prima generație de aur: Școala Ardeleană

Inochentie Micu-Klein (1692/1700?-1768), „primul român modern” (Iorga) (L.S.)	32
Ioan Inochentie Micu-Klein: <i>Arhieraticon</i>	36
Petru Pavel Aron (1709-1764), episcopul care a deschis „școalele Blajului” (L.S.)	39
Petru Pavel Aron (coordonator): <i>Despre capul Bisericii lui Hristos</i>	41
Gherontie Cotore (cca. 1720-1774), intelectualul primei generații (L.S.).....	45
Gherontie Cotore: <i>Despre al patrulea articoluș de price sau despre mărirea papei</i>	48
Supplex Libellus Valachorum (L.S.)	52
Samuil Micu (1745-1806), „cel dintâi istoric al românilor” (Iorga) (L.S.)	55
Samuil Micu: <i>Cuvântare despre posturile bisericii grecești a Răsăritului</i>	57
Gheorghe Șincai (1754-1816), omul care aduce școala (L.S.)	61
Gheorghe Șincai: <i>Împotriva superstițiilor</i>	64
Petru Maior (1760-1821), preotul cărturar (L.S.)	66
Petru Maior: <i>Lăsați pruncii să vie la Mine</i>	69
Ioan Budai-Deleanu (1760-1820), geniu pustiu (C.B.).....	73
<i>Raiul lui Parpangel</i> , fragment din Țiganiada	75
Efrem Micu-Klein, primul pictor modern român (L.S.)	78
Vasile Aaron (1780-1821), poetul-avocat, autorul unei capodopere uitate (C.B.)	80
Vasile Aaron: <i>Visul lui Iuda</i>	83

A doua generație de aur: pașoptiștii

Ideologia pașoptismului românesc (L.S.)	88
Simion Bărnuțiu (1808-1864), profetul naționalist și preotul anticlerical (C.B.).....	90
Simion Bărnuțiu: <i>Discursul din catedrala de la Blaj (14 mai 1848)</i>	92
Timotei Cipariu (1805-1887), un Cantemir greco-catolic (C.B.)	94
Timotei Cipariu: <i>Cuvântare ținută cu ocaziunea inaugurării și deschiderii „Asociațiunii Transilvane pentru Învățămintă Literară și Culturii Poporului Român” (ASTRA), la 23 octombrie 1861</i>	97
Aron Pumnul (1818-1866), un Don Quijote greco-catolic (C.B.)	99
Mihai Eminowicz: <i>La mormântul lui Pumnul</i>	102
Andrei Mureșanu (1816-1863), autorul imnului național (C.B.)	103
Andrei Mureșanu: <i>Un răsunet</i>	106
Ioan Axente Sever/Ioan Axentie Severu (1821-1906), eroul fără glorie (L.S.)	107
Septimiu Popa: <i>Despre Axente Sever</i>	110
Aaron Florian (1805-1887), emigrantul necesar (L.S.).....	112
Aaron Florian: <i>Patria, patriotismul</i>	114
August Treboniu Laurian (1810-1881), profesorul care a introdus latina în școli (L.S.)	116
August Treboniu Laurian: <i>Imn – despre alianța cu sașii (1848)</i>	119
Alexandru Papiu-Ilarian (1827-1877), ideologul pașoptismului românesc (L.S.).....	122
Alexandru Papiu-Ilarian: <i>Imn de la 1848</i>	125

A treia generație de aur: memorandiștii

Anii 1868-1905 (L.S.)	127
Ioan Micu Moldovan (1833-1915), zis „Moldovănuț” (C.B.)	130
<i>Popa Greuluș</i> (poveste)	132
Iosif Vulcan (1841-1907), „nașul” literar al lui Eminescu (C.B.).....	134
Iosif Vulcan: <i>George Bariț</i>	136

Ioan Bianu (1856-1935), ctitorul Bibliotecii Academiei Române (C.B.).....	139
Ion Petrovici: „Spune-mi dumneata ce este o noțiune?” Despre Ioan Bianu	141
Compozitorul Iacob Mureșianu (1857-1917) (C.B.)	143
Augustin Bunea (1857-1909), istoric, teolog, predicator de geniu (C.B.).....	146
Augustin Bunea: <i>Sfânta Unire</i>	150
Alexandru Grama (1850-1896), „Marele Inchizitor” al poeziei eminesciene (C.B.)	152
Alexandru Grama: „Un suflet mohorât și putred ca al lui Mihai Eminescu”	155
Vasile Lucaciu (1852-1922), preotul în armură (L.S.)	157
Doina lui Lucaciu.....	160
Dinastia Rațiu, apostoli ai neamului (L.S.)	161
Doina lui Rațiu	165
Densușienii: Aron, Nicolae și Ovid (C.B.)	166
Aron Densușianu: <i>Baba Dochia și Moș Gerilă</i>	170
Nicolae Densușianu: <i>Oltenia, capitala Imperiului pelasg</i>	171
Ovid Densușianu: <i>Dante și latinitatea</i>	173
George Coșbuc (1866-1918), „un copac în câmpul cu spanac” (C.B.).....	175
George Coșbuc: <i>Heu, quale portentum!</i>	178

Generația Marii Uniri și a martirilor de după 1948

Unirea de la 1918 (L.S.).....	181
Alexandru Vaida-Voevod (1872-1950), versatilul patriot (L.S.)	184
Al. Vaida-Voevod: <i>Nicolae Iorga, vanitosul genial</i>	187
Iuliu Maniu (1873-1953), sfinxul greco-catolic de la Bădăcin (L.S.)	190
Iuliu Maniu: 9 decembrie 1908: <i>Interpelarea cu privire la aruncarea în aer a monumentelor istorice de la Blaj, în Gazeta Transilvaniei, nr. 264 de sîmbătă, 29 noiembrie/12 decembrie 1908</i>	193
Ion Agârbiceanu (1882-1963), „Sfânt Părinte al literaturii noastre” (Blaga) (C.B.)	196
Ion Agârbiceanu: <i>Profesorul Ion Pascu</i>	200
Cardinalul Iuliu Hossu (1885-1970), martir al credinței (L.S.).....	203
Iuliu Hossu: <i>Unirea de la 1918. Amintiri</i>	207
Augustin Maior (1882-1963), inventatorul telefoniei transatlantice (L.S.)	210
Emil și Iuliu Hațieganu, mari intelectuali de avangardă (L.S.)	214
Alexandru Borza (1887-1971), creatorul primelor grădini botanice din România (L.S.)	216
Alexandru Borza: <i>Românii, popor de „turiști”</i>	218
Zenovie Pâclișanu (1886-1957), preotul care l-a convertit pe Ștefan Augustin Doinaș (L.S.).....	222
Zenovie Pâclișanu: <i>Unirea Transilvaniei cu România (1918)</i>	225
Liviu Rebreanu (1885-1944), „un gentilom medieval” (C.B.)	233
Liviu Rebreanu: <i>Convertirea lui Apostol Bologa</i>	235
Pavel Dan (1907-1937), un greco-catolic atipic (C.B.).....	238
Pavel Dan: <i>Note din Blaj</i>	240
Savanții dinastiei Moisi (L.S.)	243
Constantin Moisi: <i>Despre școlile grănicerești și Grigore Moisi</i>	245
Frații Octavian și Ovidiu Bârlea: teologul și etnologul (C.B.).....	250
Octavian Bârlea: <i>Înființarea Mitropoliei Bisericii Greco-Catolice în anul 1855</i>	253
Ovidiu Bârlea: <i>Vicăreșul Andrei Șaguna și eroina Catarina Varga</i>	257
1948 și continuarea (L.S. și C.B.).....	259
Cardinalul Alexandru Todea (1912-2002), prințul Bisericii din catacombe (L.S. și C.B.).....	262
Alexandru Todea, <i>Memoriu adresat lui Nicolae Ceaușescu (30 octombrie 1970)</i>	265
Corneliu Coposu (1914-1995), Maniu <i>redivivus</i> (L.S.)	270
Corneliu Coposu: <i>Testament</i>	272
Patria mea, Doina Cornea (1929-2018) (C.B.)	275
Doina Cornea: <i>Poeme din anii de prigoană</i>	278

În chip de concluzie: Biserica Greco-Catolică Română în anul interzicerii de către regimul comunist.....	281
---	-----

Bibliografie	284
--------------------	-----

Inochentie Micu-Klein (1692/1700?-1768), „primul român modern” (Iorga)

Statuia episcopului
Inochentie Micu
din Piața 1848 (Blaj)

„Iar episcopul Ioan Inochentie – că acesta nume luasă din mărturisirea călugărească – Clain, dacă au venit în Ardeal, nu au șezut să odihnească, nici să-și adune avuție, ci îndată, ca un apostol și adevărat episcop și bun părinte al neamului românesc, s-au apucat de lucrul evanghelic și de propovedanie, umblând prin sate și învățînd norodul și nu fără de roadă, că șase sute de preoți parohi au adus la unire, de vreme ce în vremea trecută, stăpînînd și ocărnuînd iezuiții episcopia, în scăunime mai toți părăsisă unirea, temându-să că cu vreme și pe încet vor trebui a părăsi legea grecească. Iar episcopul Inochentie Clain, părintește, și cu gura și cu fapta, învățându-i și arătându-le că nici o frică nu trebuie să aibă, pe toți i-au tras la sine.”

(Samuil Micu, *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*)

Alături de colegii săi – îi amintim doar pe frații Boer, Dobra și Cotoré – Inochentie Micu a fost pionierul care a beneficiat de pe urma prevederilor Unirii religioase a românilor ortodocși ardeleni cu Biserica Romei formându-se în atmosfera școlilor iezuite de la Cluj, Trnava („Roma Slovaciei”) și Trenčín, sau în cea basilitană de la Munkács.

Comuna Sadu (Sad),
unde s-a născut Inochentie Micu

Ioan Micu, născut și crescut la Sad, lângă Sibiu, e atestat în matricola colegiului iezuit clujean din 1719 ca *poeta*. Menționarea lui reîncepe în 1721, în clasa de *retorică*, urmând apoi la aceeași instituție universitară Facultatea de Filozofie, ale cărei cursuri țineau trei ani. A studiat aici, în anul I (1722-1723) logica, fizica (1723-1724) și metafizica (1724-1725). După absolvirea filozofiei la Cluj, Micu s-a înscris, pentru anul școlar 1725-1726, la Facultatea de Teologie a Universității, tot iezuite, din Trnava (actualmente Slovacia), unde a studiat, simultan, și dreptul canonic, perioadă întreruptă un an (20 decembrie 1726-1727), cât timp a fost novice la Colegiul iezuit de la Trenčín (tot Slovacia actuală). Ulterior, a urmat un an de noviciat la Munkács (12 iulie 1729 – septembrie 1730), sediul unei mai vechi episcopii greco-catolice rutene. La Munkács a fost sfințit preot (1729) și, după un an, în septembrie 1730, terminând noviciatul, devine călugăr basilitan sub numele de Inochentie. La puțin timp a fost consacrat episcop al românilor uniți din Ardeal, în ziua de 25 octombrie/5 noiembrie. După numire petrece aproape doi ani la Viena, unde, la cererea sa, va fi înnobilit sub numele de „Klein” și numit consilier imperial de împăratul Carol al VI-lea, garantându-i-se în felul acesta un loc în Dieta Transilvaniei. Va fi primul și singurul reprezentant al națiunii române în forul legislativ, dominat de reprezentanții nobilimii celor trei *nationes* cu drepturi politice: unguri, sași, secui. Abia în 1732 va fi consacrat în „catedrală” de la Făgăraș, acolo unde se mutase, de la Alba Iulia, sediul Episcopiei Greco-Catolice în timpul lui Ioan Giurgiu Patachi, predecesorul său.

Carol al VI-lea de Habsburg

Chiar de la începutul episcopatului său, Inochentie Micu-Klein a încercat să regleze statutul Bisericii Unite. Astfel, în anul 1737, cu ajutorul lui Petru Dobra (director fiscal), obținea permisiunea de la împăratul Carol al VI-lea pentru schimbarea domeniilor de la Sâmbăta de Jos și de la Gherla (aparținând Bisericii Greco-Catolice române) cu cel de la Blaj, unde exista doar un mic castel al lui Apafi al II-lea, înconjurat de câteva locuințe mizere. Prin diploma imperială, noul episcop reușea să mute sediul Episcopiei de la Făgăraș la Blaj. Documentul mai prevedea ca jumătate din veniturile domeniului (adică, 3000 florini din totalul de 6000) să fie destinate întreținerii „a unsprezece călugări vasiliani de lege grecească, a douăzeci de alumni care să învețe la Blaj, și la trei alumni care să se

țină la Roma, în Colegiul Urban *De Propaganda Fide*” (Șincai, *Cronica românilor*, 356). Se puneau astfel bazele pentru dezvoltarea resurselor umane și materiale în Biserica Unită. De ce a transferat Inochentie sediul Episcopiei la Blaj? În primul rând datorită *poziției* viitoare „Mici Rome”, localitatea fiind situată în centrul Transilvaniei; și, în al doilea rând, datorită aversiunii față de Unire a românilor din ținutul Făgăraș, ținut învecinat cu Țările Române și unde chiar familia domnitorului ortodox Constantin Brâncoveanu deținea proprietăți. Transferul la Blaj a fost o mișcare deopotrivă pragmatică și vizionară. Astfel, orașul de la îmbinarea celor două Târnave a devenit primul, *și a rămas singurul* „oraș episcopal”. În același timp, el este și primul „oraș românesc” din Transilvania, lucru excepțional în contextul politic al primei jumătăți a secolului XVIII.

În primii ani, episcopul a reparat vechiul castel din Blaj (devenit reședința sa), a edificat catedrala, a pus piatra de temelie a mănăstirii „Bunei Vestiri” (1741) și a școlilor pe care intenționa să le deschidă (1738). Tot atunci a trimis primii *alumni* (elevi) să studieze în școlile prestigioase catolice: la Roma, *Colegiul De Propaganda Fide* (Iosif Cotore, Ioan Petru Carolvari, urmați în 1740 de Silvestru Caliani, Grigore Maior, Petru Pavel Aron), la Viena (Atanasie Rednic), iar la Trnava pe Gherontie Cotore. Alături de Leonte Moschonas, un grec care l-a însoțit din Făgăraș, sprijinit de puternica pătură a protopopilor și de masa enoriașilor pe care se străduia, prin consistente vizitații canonice, să o întărească în Unire, Inochentie Micu-Klein a conceput restructurarea din temelii a strategiei de implicare a Bisericii în viața politică a Transilvaniei, prin convertirea sinodului diecezan, considerat singurul for reprezentativ și deliberativ al românilor ardeleni, într-un adevărat *congres național* (1738-1744). Din cauza situației precare a populației românești din Ardeal, majoritară, religia s-a transformat în armă politică, episcopul devenind *porta voce* a conaționalilor săi reduși la statutul de *plebs* („plebe”) de cele trei „națiuni” dominante.

Ctitoriile episcopului la Blaj, Institutul Teologic Greco-Catolic, Catedrala Sfintei Treimi, Castelul mitropolitan, vedere

Transformarea Blajului într-un centru autentic iluminist se leagă de efortul lui Inochentie Micu de a preface clauzele benefice ale Unirii cu Roma (1697-1701) în realități palpabile pentru românii transilvăneni. De asemenea, tot episcopul a formulat, prin numeroase memorii adresate Curții de la Viena, programul politic al „românismului”, bazat pe argumentația *dreptului istoric și natural*. El și-a susținut revendicările pe baza documentelor Unirii cu Roma (mai ales a *Doua Diplomă leopoldină*, din 1711), dar și a viziunii reformatoare austriece care, la rândul ei, asimilase ideile Contrareforme, de primenire a Bisericii catolice din interior.

Încă din 1743, când Inochentie Micu a înaintat împărătesei Maria Tereza (urmașa lui Carol al VI-lea) un amplu memoriu în limba latină, intitulat *Supplex Libellus*, episcopul formula declarația politică a românilor față de sistemul din

Maria Tereza de Austria

Transilvania și afirmarea lor ca *națiune* egală cu celelalte trei „națiuni” recunoscute, în dialog franc și direct cu puterea statală de la Viena. Revendicările românilor se întemeiau pe actele Unirii cu Biserica Romei, acte ce garantau egalitatea în drepturi a *clerului* românesc cu clerul celorlalte confesiuni „recunoscute” ale principatului: calvină, luterană, catolică și unitariană. Pentru Inochentie Micu, dezvoltarea națiunii era strâns determinată de *forța economică și socială* a Bisericii, motiv pentru care succesorul său, Petru Pavel Aron, îi va prelua și aplica integral programul. Cele 12 capitole ale *Supplexului* din 1743, semnate și asumate de episcopul unit „în numele întregului cler de rit grecesc, ca și în numele națiunii române unite din Transilvania”, se bazau pe punctul 3 din *Secunda Leopoldina* din 1701 (diplomă publicată în 19 martie 1701 de împăratul Leopold I), astfel ca „națiunea noastră să fie declarată ca a *patra națiune receptă* în Transilvania. Să fie acceptată în Guberniu și în stări, să aibă vot în provincie, să fie părtașă la obligații și beneficii ca și celelalte națiuni recepte”. Acesta a fost momentul decisiv când Inochentie Micu a pus Unirea religioasă în slujba ideii naționale, construind un proiect teologico-politic valabil și pentru viitor.

Pentru Inochentie Micu, ideea *romanității* și ideea *continuității/vechimii* românilor în Dacia, cei doi piloni ai „dreptului natural” românesc, vor deveni adevărate obsesii în lupta pentru emancipare națională. Prin acțiunile sale, Inochentie a făcut ca, pe de o parte, problema românească să fie ridicată la nivel central, să devină o chestiune politică indisolubil legată de stabilitatea provinciei; pe de altă parte, a reușit solidarizarea Bisericii sale cu întreg corpul social al națiunii. Revendicările formulate, în limba latină, de Inochentie Micu, în calitate sa de reprezentant al națiunii române în Dieta principatului, s-au situat în orizontul argumentului istoric, al vechimii românilor în Transilvania, al originii lor romane, al continuității pe aceste meleaguri. Era o concepție inspirată din *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* al lui Cantemir, lucrare pe care episcopul o descoperise la Roma. Argumentele istorice erau dublate de cele provenite din arsenalul cameralismului habsburgic. Inochentie Micu a demonstrat numărul dominant al românilor față de celelalte națiuni și, în consecință, aportul lor însemnat în purtarea sarcinilor fiscale, publice și militare. Valorificând ideile cameralismului, episcopul a accentuat argumentul demografic, dovadă în acest sens fiind statistica clerului, pe care a întocmit-o în vederea stabilirii unei juste concordanțe între sarcini și obligații. Era o atitudine care a stârnit, desigur, un uriaș val de reacții între națiunile privilegiate ale Transilvaniei (maghiari, sași, secui), care n-au întârziat să se pronunțe prin vocile lui Nicolae Bethlen, Peter Bod sau Franz Josef Sulzer. Programul episcopului a transformat în forță politică inedită, concretă, ideile romanității, vechimii și continuității românilor în Transilvania. Acest program va fi preluat și îmbogățit de generația următoare (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu) și valorificat în *Supplex Libellus Valachorum* la 1791.

Mișcarea de emancipare politică a românilor a intrat în coliziune cu interesele Stărilor ardeleni (maghiarii calvini și catolici, secuii catolici și sașii luterani), astfel că, în timpul Dietei de la Sibiu (23 ianuarie 1744), aristocrația ardeleană, exasperată de revendicările episcopului Micu, a vrut să-l arunce pe fereastră. Pe fondul mișcării anticatolice din Transilvania, orchestrată de mitropolitul de Carloviț prin călugărul sârb Visarion Sarai și susținută de autoritățile reformate, indezirabilul episcop a fost acuzat de instigare politică și de neimplicare în promovarea Unirii cu Roma. S-a lansat chiar acuzația că el însuși l-ar fi susținut pe Sarai pentru a șantaja puterea vieneză, care nu-i aprobase cererile de până atunci. Inochentie Micu a fost convocat și anchetat la Viena (1744), dar înaintea celei de-a doua ședințe a preferat să fugă și să se pună sub protecția Sfântului Scaun, la Roma. După îndelungate și complicate negocieri (1748-1751), episcopul a fost silit să demisioneze (1751).

În această perioadă grea, de exil, i-a avut alături pe tinerii studiosi români pe care-i trimisese la *De Propaganda Fide*, Silvestru Caliani și Grigore Maior. Acum, zbuciumatul episcop a încercat, fără sorți de izbândă, să finalizeze *Arhieraticon*-ul (1748), prima lucrare despre ceremoniile ce țin de competența

Medalie comemorativă,
230 de ani de la trecerea
la cele veșnice a
episcopului Micu

Medalie comemorativă,
230 de ani de la trecerea
la cele veșnice a
episcopului Micu *verso*